

Berki Tamás – Palotai Dániel – Reiff Ádám:

A következő 20 évben nincs gond a magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságával

Egy frissen megjelent MNB tanulmány a közelmúlt legfontosabb intézkedéseinek a nyugdíjrendszer jövőbeli egyenlegére gyakorolt hatását számszerűsíti egy mikroszimulációs modell segítségével, illetve bemutatja ezek hatását az implicit nyugdíjkötelezettségek állományára is.

A vizsgált intézkedések együttesen kb. 2060-ig csökkentették a nyugdíjrendszer hiányát, javították nyugdíjrendszer fenntarthatóságát. A 2030-as évek közepéig a nyugdíjrendszer bevételei fedezik a kiadásokat – a jelenlegi szabályok és járulékszint mellett tehát a nyugdíjkiadások finanszírozása ezen időpontig a nyugdíjrendszeren belülről biztosítva van. Hosszabb időtávon azonban a nyugdíjrendszer egyenlege – elsősorban a kedvezőtlen demográfiai folyamatok miatt – egyelőre a meghozott intézkedések ellenére is egyre nagyobb hiányt mutat.

A fejlett országok nyugdíjrendszereinek fenntarthatósága évtizedek óta foglalkoztatja a szakpolitikai elemzőket és döntéshozókat. A fenntarthatósággal kapcsolatos kérdések elsősorban az utóbbi évtizedek demográfiai folyamatai miatt merültek fel: miközben a gyermekvállalási hajlandóság fokozatosan csökkent és tartósan alacsony szinten maradt, a várható élettartam fokozatosan nőtt; emiatt egy folyamatosan zsugorodó nagyságú aktív népességnek kell eltartania a folyamatosan növekvő méretű nyugdíjas populációt.

A közép-kelet-európai országok többségében a demográfiai folyamatok mellett a piacgazdaságba történő átmenet is hozzájárult a nyugdíjrendszerek fenntarthatóságával kapcsolatos kételyek felmerüléséhez. A rendszerváltás után ugyanis az addig jellemzően folyamatos munkaviszonyban töltött egyéni életpályák – az aktív korú népesség munkapiaci aktivitásának általános csökkenése miatt – töredezetté váltak, amely tovább súlyosbította a nyugdíjrendszer szempontjából kedvezőtlen demográfiai folyamatok fenntarthatóságra gyakorolt hatását.

Magyarországon a gazdasági válság 2008-as kitörése óta is számos alkalommal változott a nyugdíjrendszerrel kapcsolatos szabályozás. Ezen változások többségének az volt a célja, hogy elősegítse a rendszer közép- és hosszabb távú fenntarthatóságát. Számos tanulmány született a szabályozásban bekövetkezett változások fenntartha-

tóságra gyakorolt hatásáról. Ezen tanulmányok túlnyomó többsége azonban aggregált vagy kohorszok szerint bontott adatokra alapult.¹ Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság (ONYF) egyéni járulékfizetésre vonatkozó adatai alapján azonban lehetővé vált az is, hogy mikroszimulációs módszerrel vizsgáljuk meg a nyugdíjrendszer közelmúltbeli változásainak fenntarthatóságra gyakorolt hatását. A teljes elemzést egy frissen megjelent MNB tanulmány mutatja be (MNB WP 2016/02), az alábbiakban ennek a tanulmánynak a főbb eredményeit ismertetjük.

A nyugdíjrendszer közelmúltbeli változtatásai

A tanulmány az alábbi intézkedések nyugdíjrendszerre gyakorolt hatását mutatja be:

1. **Korhatáremelés.** 2022-re a nyugdíjkorhatár fokozatosan emelkedik a korábbi 62-ről 65 évre mindkét nem esetében.
2. **A magánnyugdíj-pénztári rendszer átalakítása.** 2011-ben a korábbi magánnyugdíj-pénztári tagok 97%-a, mintegy 2,9 millió pénztártag lépett vissza az állami nyugdíjrendszerbe. Ennek következtében a visszalépők újra 100%-os állami nyugdíjjogosultságot szereztek, cserébe azért, mert a magánnyugdíj-pénztárakban felhalmozott nyugdíj-megtakarításaik visszakerültek az állami nyugdíjrendszerbe.
3. **A korhatár előtti nyugdíjba vonulási lehetőségek megszigorodása.** A 2011-ben a munkapiaci aktivitás emelése érdekében hozott szabályok szerint 2013-tól teljesen megszűnt a korhatár előtti nyugdíjba vonulási lehetőség, valamint jelentősen szigorodtak a rokkantnyugdíjazási feltételek. Ezzel párhuzamosan felülvizsgálták a nyugdíjkorhatárnál fiatalabb, de korábban rokkantnyugdíjasokká nyilvánítottak jogosultságát.
4. **A „nők-40” szabály.** 2012-től a legalább 40 szolgálati évvel rendelkező nők nyugdíjba vonulhatnak, függetlenül attól, hogy elérték-e a rájuk vonatkozó nyugdíjkorhatárt. 2013 után ez maradt az egyedüli módja a korhatár előtti nyugdíjba vonulásnak.

A vizsgált mutatók

A fent felsorolt változások hatásait a tanulmány több szempontból is megvizsgálja: a nyugdíjba vonulók szempontjából, a nyugdíjrendszer jövőbeli éves egyenlegének

---

¹ Kivételt képez az ONYF vezetésével készített, szintén mikroszimulációra épülő, MIDAS_HU nevű előrejelző modell, amelyet részletesen a Közgazdasági Szemle 2015. decemberi különszáma mutat be.

a szempontjából, valamint az ezekből az éves egyenlegekből számított fenntarthatósági mutatók alapján.

Az egyének szempontjából a nyugdíjrendszerrel kapcsolatos egyik fontos kérdés az, hogy a kezdő nyugdíjak mekkora hányadát adják a mindenkori átlagbérnek. Ennek megítéléséhez – mikroszimulációt alkalmazva – a tanulmány minden szabályrendszer mellett kiszámítja a különböző korosztályok átlagos kezdőnyugdíját, az adott korosztály nyugdíjkorhatár szerinti nyugdíjba vonulási évében, az adott szabályrendszer mellett becsült átlagbérhez viszonyítva. Ha egy nyugdíjreform következtében az átlagos kezdőnyugdíjak nőttek, akkor ez a reform az egyén szempontjából kedvező volt; ellenkező esetben pedig kedvezőtlen.

A nyugdíjrendszer egésze szempontjából a nyugdíjrendszer jövőbeli éves egyenlegei a mérvadóak. A mikroszimulációs technika lehetővé teszi, hogy a társadalom összes tagjának jövőre szimulált életpályája alapján összegezzük a nyugdíjrendszer jövőbeli összkiadásait és -bevételeit, a kettő különbségeként pedig az alrendszer évenkénti hiányát vagy többletét. Mivel ez minden, nyugdíjakra vonatkozó szabályrendszer mellett megtehető, a nyugdíjszabályokban bekövetkező bármilyen változás jövőbeli nyugdíjegyenlegekre gyakorolt hatása megbecsülhető.

A nyugdíjrendszer jövőbeli éves egyenlegeinek az időbeli aggregálásával juthatunk el a nyugdíjrendszer fenntarthatóságát jellemző mérőszámokhoz. A szakirodalom többféle ilyen mutatót különböztet meg, amelyek nagy része adósság típusú indikátor. Ezek mindegyike valamilyen formában a társadalombiztosításra épülő nyugdíjrendszerekben rejlő – jellemzően a jelenbeli járulékfizetésért cserébe ígért jövőbeli nyugdíjfizetésre vonatkozó – *implicit* kötelezettségvállalásokra utal, és az ezekből származó *implicit* adósságot fejezi ki. A tanulmány ezek közül kétféle adósságmutatót vizsgál: az ún. ADL (Accrued-to-Date Liabilities) és OSNL (Open-System Net Liabilities) mutatókat.

Az ADL mutató azt fejezi ki, hogy egy adott pillanatban mennyi a nyugdíjrendszer (implicit formában fennálló) adóssága. Másként fogalmazva, egy adott időpontban számba vesszük az addig felhalmozott (már megszerzett) nyugdíjjogosultságokat, és kiszámoljuk az ezek alapján a jövőben kifizetendő nyugdíj életjáradékok jelenértékét (a GDP arányában). Ez a mutató tehát számba veszi egyrészt a jelenlegi nyugdíjasoknak a múltban megszerzett jogosultságai alapján a jövőben kifizetendő nyugdíjak jelenértékét, másrészt pedig a jelenleg aktív népesség múltbeli járulék-befizetései

alapján a jövőben nekik folyósítandó nyugdíjak jelenértékét. (A jelenleg aktív népesség jövőbeli, nyugdíjazás előtti befizetései után fizetendő nyugdíjat tehát ez a mutató *nem* tartalmazza.)

Az OSNL (Open-System Net Liabilities) mutató az ADL mutatóhoz képest tartalmazza a jelenleg aktív járulékfizetők jövőbeli befizetései után fizetendő nyugdíjak (jövőbeli járulék-befizetésekkel csökkentett) jelenértékét, sőt a jövőbeli járulékfizető népesség (akik ma még nem léptek be a járulékfizetők közé vagy még meg sem születtek) jövőbeli járulékfizetése után fizetendő jövőbeli nyugdíjak (szintén jövőbeli járulék-befizetésekkel csökkentett) jelenértékét is. Tehát míg az ADL mutató a múltban keletkezett jogosultságok jelenlegi (bruttó) jelenértékét fejezi ki, addig az OSNL mutató inkább előretekintő, és a nyugdíjrendszer több száz éves időhorizontra előrevetített (nettó) egyenlegét adja meg (hiszen ez utóbbi esetben a jövőbeli nyugdíjkötelezettségek állományából levonjuk a jövőbeli járulék-befizetések és az esetlegesen rendelkezésre álló eszközök és hozamainak a jelenértékét). Mivel az OSNL mutató nettó kötelezettségállományt jelent, és száz éven túli időhorizontra számoljuk, ezért jól alkalmazható a nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatóságának az értékelésére.²

Eredmények

Az eredmények ismertetése előtt fontos hangsúlyozni, hogy azok érzékenyek a számítások során alkalmazott feltételezésekre. Ezek közül a legfontosabbak a demográfia jövőbeli alakulására és a gazdaság jövőbeli teljesítményére vonatkozó feltételezéseink. Ebben az összefoglalóban csak az ún. „alapszcenárió” esetében kiszámolt eredményeket ismertetjük, azonban a teljes tanulmányban értékeljük az eredmények főbb feltételezésekre vonatkozó érzékenységet is.

A vizsgált négy reformlépés közül csak az első kettő, a korhatáremelés és a magánnyugdíj-pénztári rendszer átalakítása befolyásolta a korhatár elérésekor nyugdíjba

---

² Az Európai Bizottság döntése alapján a nemzeti számlák keretében 2017-től kell majd számszerűsíteni a társadalombiztosítási nyugdíjkötelezettségeket. Kiegészítő adatként háromévente kell majd bemutatni a társadalombiztosítási rendszer adott pillanatban fennálló implicit nyugdíjkötelezettségeit, vagyis az ADL mutatót. A jelentésekben ki kell majd térni arra, hogy az előző jelentés óta milyen tényezők következtében változott meg a mutató értéke – különös tekintettel a nyugdíjrendszert érintő szabályok megváltozásának a mutatóra gyakorolt hatására. A remények szerint ez által a különböző országok adatai összehasonlíthatóvá válnak, illetve a nyugdíjrendszert érintő szakpolitikai döntések jövőbeni hatása számszerűsíthetővé válik. Magyarország esetében a Magyar Nemzeti Bank feladata az implicit nyugdíjadósság ilyen célú számbavétele.

vonulók átlagnyugdíjának átlagbérhez viszonyított szintjét.³ Összességében elmondható, hogy e két intézkedés nem befolyásolta jelentősen az átlagos kezdőnyugdíjak nettó átlagbérhez viszonyított szintjét: ez a mutató a reformok előtt és után is kb. 65% volt.⁴ A számított értékek nem csak a nemek között, hanem a (születési évek alapján definiált) különböző korosztályok között is különböznek – az itt említett számok a korosztályok közötti átlagnak tekinthetők. Fontos azt is megjegyezni, hogy a vizsgált reformok hatása korosztálonként is eltérő lehet. Míg a korhatáremelés esetében mindkét nem minden korosztályában – a hosszabb szolgálati idők és magasabb átlagkeresetek miatt – növekedett a mutató értéke, a magánnyugdíj-pénztári rendszer átalakításának a hatása korosztálonként eltérő. Míg a viszonylag idősebb, ezért hamarabb nyugdíjba vonuló korosztályok esetében általában növekedett a mutató értéke, addig a fiatalabb, ezért később nyugdíjba vonulóknál a hatás nem egyértelmű. A változások pontos iránya és mértéke azonban – a demográfiai és makrogazdasági feltételezések mellett – nagyban függ attól is, hogy milyen feltételezéssel élünk a korábbi magánnyugdíj-pénztárak jövőbeli hozamteljesítményére vonatkozóan, ha azok változatlan formában működhetek volna tovább.

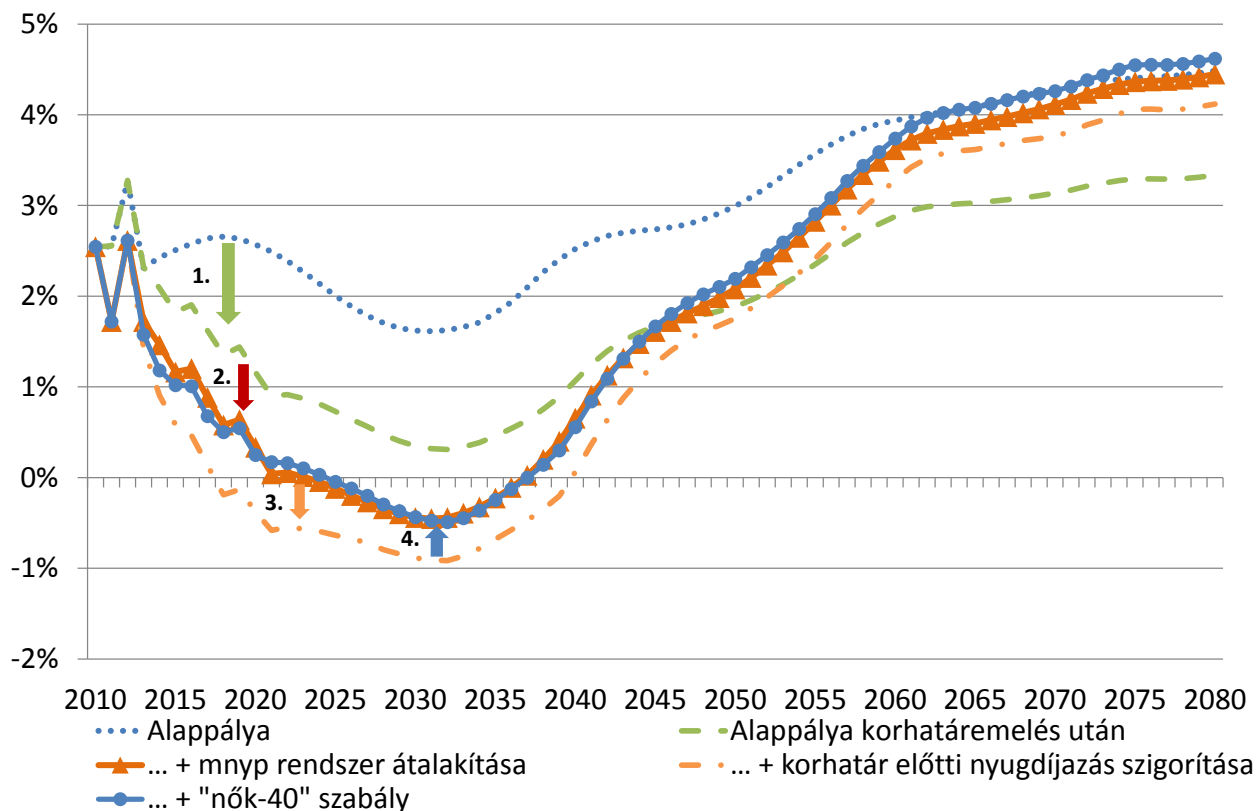
A vizsgált négy reformintézkedésnek a nyugdíjrendszer jövőbeli GDP-arányos becsült deficitjére gyakorolt hatását az 1. ábra mutatja be. Az intézkedések előtt érvényes szabályokra vonatkozó becslést a kék pöttyös vonal mutatja, míg a négy vizsgált reformlépés után becsült GDP-arányos deficitet a kék folytonos vonal szemlélteti. Látható, hogy a reformok előtti helyzetben a nyugdíjrendszer GDP-arányos hiánya kb. 2% körül ingadozott volna 2040-2045-ig, majd azt követően a hiány fokozatosan emelkedett volna az éves GDP 4-4,5%-ára. A reformok után becsült GDP-arányos hiányok alapján elmondható, hogy **az intézkedések összességében csökkentették a nyugdíjrendszer hiányát:** a nyugdíjegyenesleg kb. 2035-ig nem mutat deficitet, míg az után, részben demográfiai okok miatt, fokozatosan a reformok előtt becsült értékekhez hasonló, GDP-arányosan 4-4,5%-os szintre emelkedik.

---

³ A korhatár előtti nyugdíjazási lehetőségek szigorítása, valamint a „nők-40” program ugyanis csak a nyugdíjba vonulás időzítésére hat, a korhatár elérésekor kapott kezdőnyugdíj értékére nem.

⁴ A nemzetközi gyakorlatban a bruttó kezdőnyugdíjakat szokás a bruttó átlagbérekhez viszonyítani. Mivel Magyarországon a nyugdíjak adómentesek, ez hazánkban a nettó nyugdíjak bruttó átlagbérekkel való összehasonlítását jelenti. Ez a mutató a reformok előtt és után is kb. 42% volt a férfiak, és 39% a nők esetében.

1. ábra: A vizsgált reformok hatása a nyugdírendszer jövőbeli GDP-arányos hiányára

Az egyes reformok egyedi hatásait a görbék elmozdulásai mutatják az ábrán megadott sorrendben elvégzett dekompozíció alapján. A kék pöttyös és a zöld szaggatott vonal közötti eltérésből kiolvasható például, hogy **a jövőbeli becsült nyugdíjdeficiteket a legnagyobb mértékben – GDP-arányosan átlagosan 1,3 százalékponttal – a korhatáremelés csökkenti.** E csökkenést kb. fele-fele arányban magyarázzák a hosszabb munkapiaci karrierok következtében megnövekedő járulékbévételek, és a lerövidülő nyugdíjban töltött idő miatt csökkenő nyugdíjkiadások. A magánnyugdíjpénztári rendszer átalakítása – a fizetett nyugdíjjárulékok állami rendszerbe való azonnali visszacsatornázása miatt – kb. 2045-ig tovább csökkenti az éves deficiteket, azt követően azonban (az állami nyugdíjpillér kötelezettségeinek megnövelése miatt) növeli azokat. A korai nyugdíjazási lehetőségek megszüntetése az előrejelzett időhorizonton végig GDP-arányosan 0,3-0,4 százalékponttal csökkenti a becsült deficiteket. Végezetül a „nők-40” program miatti átlagos éves egyenlegromlás kb. 0,5 százalékpont – ebből 0,3 százalékpont a hosszabb nyugdíjban töltött idő ellenére járó teljes értékű nyugdíj miatt adódik.

Az intézkedések fenntarthatósági mutatókra gyakorolt becült hatása az 1. táblázatban látható. A nyugdírendszer implicit adósságát kifejező ADL mutatót (második oszlop) nem befolyásolták érdemben az intézkedések: ez a mutató az intézkedések előtti, GDP-arányosan 252%-os szintről alig észrevehetően 258%-ra nőtt. A nyugdírendszer fenntarthatóságát kifejező OSNL mutató (ötödik oszlop) ugyanakkor érdemben javult: a rendszer jövőben becült hiányainak diszkontált jelenértéke GDP-arányosan 50 százalékponttal csökkent (a reformok előtti 203%-ról 153%-ra). E csökkenésben meghatározó része volt a korhatáremelésnek, amely intézkedés önmagában körülbelül az éves GDP 70 százalékának megfelelő mértékben javította a nyugdírendszer fenntarthatóságát kifejező mutatót.

1. táblázat: Implicit nyugdíjkötelezettségek és eszközök a 2010-es GDP arányában

Szenáriók	ADL	Jövőbeli kiadások (A)	Jövőbeli járulék típusú bevételek (B)	OSNL (A) - (B)
Alappálya	252%	686%	483%	203%
... + korhatáremelés	242%	653%	519%	135%
... + mny rendszer átalakítása	255%	741%	593%	148%
... + korhatár előtti nyugdíjazás szigorítása	253%	738%	614%	124%
... + "nők-40" szabály	258%	754%	601%	153%

Összefoglalásként tehát elmondhatjuk, hogy a vizsgált négy reformintézkedés közül három 2035-ig csökkentette a nyugdírendszer éves hiányait, olyannyira, hogy az intézkedések bevezetése után becült éves egyenlegek eddig az időpontig egyensúly közelében vannak. Ezt követően – részben a kedvezőtlen demográfiai tendenciák miatt – a nyugdírendszer éves hiánya fokozatosan növekedni fog, és becslésünk szerint (hasonlóan a reformok előtt becült értékekhez) 2060-ra eléri az akkori GDP négy, 2080-ra pedig a 4,5 százalékát. Mindezek következtében a vizsgált négy intézkedés hatására a nyugdírendszer fenntarthatóságát kifejező OSNL mutató jelentősen, körülbelül a 2010-es GDP 50%-ának megfelelő mértékben javult.

„Szerkesztett formában megjelent a Napi.hu oldalon 2016. július 29-én.”

